

Отримано: 13 березня 2018 р.

Прорецензовано: 15 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: toma.lntu@ukr.net,
sensorlutsk@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/2-55-57

Николок Т. В., Шкляєва Н. В. Комп'ютерна термінологія: особливості перекладу та зміни семантики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 2, березень. С. 55–57.

УДК 811'373:811

**Николок Тамара Володимирівна,
Шкляєва Наталія Володимирівна,**
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

КОМП'ЮТЕРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА ЗМІНИ СЕМАНТИКИ

У статті досліджено особливості комп'ютерної термінології. Проаналізовано сучасні англо-українські словники та з'ясовано найчастотніші випадки перекладу термінологічних одиниць. Виявлено специфічні риси перекладу в науковій літературі, публіцистичних джерелах та розмовно-побутовій мові. З'ясовано ознаки втрати первинного значення терміна у віртуальному спілкуванні. Виявлено три етапи реалізації терміна в українській мові: переклад, уживання в науковій мові; вживання в публіцистичному мовленні (журнали, блоги); вживання в щоденному віртуальному спілкуванні (сленг).

Ключові слова: термін, терміносистема, лексема, термінологічні одиниці, транскодування, транслітерація.

**Николок Тамара Владимировна,
Шкляева Наталья Владимировна,**
Луцкий национальный технический университет, г. Луцк

КОМПЬЮТЕРНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ: ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА И ИЗМЕНЕНИЯ СЕМАНТИКИ

В статье исследованы особенности компьютерной терминологии. Проанализированы современные англо-украинские словари и выявлено наиболее частые случаи перевода терминологических единиц. Выявлены специфические черты перевода в научной литературе, публицистических источниках и разговорно-бытовой речи. Выяснено признаки потери первоначального значения термина в виртуальном общении. Виявлено три етапа реалізації терміна в українському мові: переклад, використання в науковій мові; використання в публіцистичній мові (журнали, блоги); використання в повсякденному віртуальному спілкуванні (сленг).

Ключевые слова: термин, терминсистема, лексема, терминологические единицы, транскодирование, транслитерация.

**Tamara Nykoliuk,
Nataliia Shklyaiieva,**
Lutsk National Technical University, Lutsk

COMPUTER TERMINOLOGY: TRANSLATION PECULIARITIES AND SEMANTIC TRANSFORMATIONS

The features of the interpretation of the term «term» and various ways of its interpretation at different stages of the development of linguistics are explored. The term «term» is found in usage as an monosemantic and strict notion. It's found out that the term «terminosystem» is been interpreted by researchers in different ways and sometimes it doesn't differ from the commonly used vocabulary. The usage features of computer terminology are studied. Many terms have synonymous matches, that breaks the widespread interpretation of the term as monosemic. The modern English-Ukrainian dictionaries are analyzed. The most common methods of terminology units translation are found out, namely: transcoding, copying, equivalent interpretation. Neologisms transcoding occurs in the target language when in the culture and, in particular, in the science there is no corresponding notion and the corresponding translation equivalent, and the interpreter can't pick up the right words. A large number of available transcribed lexemes exist due to the rapid development of computer technology. The specific translation features in the scientific literature, journalistic sources and common language are discovered. The primary meaning of the terms is lost in the virtual communication. Three stages of realization of the term are discovered in the Ukrainian language: translation, usage in the scientific language; usage in journalistic speech (magazines, blogs); usage in daily virtual communication (slang). It is determined that between the first and the last stage there are such structural changes of the terminology system that the term loses all the original features and receives a completely new pronunciation. The terms do not just get a new meaning, but also are simplified and shortened. Computer slang is one of the most dynamic area of vocabulary change. Analyzing the language of modern forums, one can discover the absolute transformation of terminology.

Key words: term, terminology system, lexeme, terminology units, transcoding, transliteration.

Мовним вираженням спеціального поняття, на думку більшості дослідників, є термін. Термінологічність – основна стилізова риса наукового стилю, інформативне ядро лексики.

Терміни, терміносистеми стали об'єктом вивчення багатьох дослідників, як-от Герд О. [2], Головін Б. [3], Лейчик В. [7], Лотте Д. [8], Реформатський О. [11], Суперанська А. [13] та ін., які трактували поняття по-різному. Наприклад, Д. Ушаков запропонував таке визначення поняття «термін»: 1. ...поняття, виражене словом (філос.); 2. Слово, яке є назвою строго визначеного поняття; спеціальне слово, вираз, прийняте для позначення чогось у тому чи іншому середовищі, професії [14, 128].

На той, час, коли з'явилось це визначення, дослідники ще чітко не диференціювали терміни, професіоналізми та номенклатурні назви. Із розвитком лінгвістичної науки окреслилось точніше визначення терміносистеми (праці В. Винокура, Д. Лотте) і терміни почали понятійно строго відмежовувати від загальноживаних слів. Однак, до цього часу поняття має чимало тлумачень: Ахманова О.С. запропонувала таке його визначення: «термін...слово чи словосполучення спеціальної

(наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [2, 11].

Даниленко В.П. також визначає термін як «... слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття» [5, 12].

Із часом у науці у визначенні терміна була прийнята думка О. Реформатського, що окреслював поняття (термін) як моносемічну, точну, стилістично нейтральну та позбавлену експресії одиницю [11, 25].

До цього часу все ж ключовим у визначенні терміна як поняття багатьма науковцями є думка про однозначність термінології, моносемію.

Терміни вважаються найбільш інформативними одиницями на рівні слова, найменуваннями особливого роду, що позначають поняття спеціальної сфери людської діяльності. Основне джерело появи термінології в українській мові – запозичення, переклад.

Окрім проблеми визначення поняття «термін» є ще одне – наукове визначення та диференціація комп'ютерної терміносистеми, адже вона вважається чи не найдинамічнішою. Учені з'ясували, що при перекладі комп'ютерної лексики часто застосовуються транслітерація, змішане транскодування, адаптоване транскодування, калькування. Рідше переклад комп'ютерних термінів можливий шляхом опису значення. Такий прийом застосовується переважно під час перекладу авторських термінів-неологізмів, зазначених у лапках.

Найпростішим способом перекладу терміна є транскодування. Дослідники, аналізуючи шляхи перекладу англійських комп'ютерних термінів українською, роблять висновки про те, що транскодування неологізмів відбувається в перекладі тоді, коли немає відповідника, не можна підібрати відповідний перекладний еквівалент, щоб передати зміст поняття. Еквівалентний переклад той, при якому зміст англійського слова повністю відповідає значенню одного українського, він поширений при перекладі англійських комп'ютерних термінів, хоча в українській мові існує небагато відповідників: *keyboard* – клавіатура; *memory* – пам'ять; *message* – повідомлення.

Мета статті – проаналізувати терміни англійської комп'ютерної лексики. Завдання – з'ясувати способи перекладу англійських комп'ютерних термінів та семантичне поле їх уживання.

Аналізуючи сучасні англо-українські словники комп'ютерних термінів, можна помітити, що більшість слів англійської перекладаються способом транскодування. Так, досліджуючи лексичний склад одного зі словників в Інтернеті, що містить триста термінологічних одиниць, виявлено чимало перекладених слів саме таким методом: *accessory* – аксесуар, належність; *active* – активний, поточний; *address* – адреса, унікальний ідентифікатор або номер, який надають пристрою або об'єкту для операції з ним; *archive caps* – кепс, великі літери; *cartridge* – касета, картридж; *cluster* – кластер; *disk* – диск; *display* – дисплей; *hacker* – хакер; *hertz* – герц; *logic* – логіка; *megabit* – мегабіт; *megabyte* – мегабайт; *menu* – меню; *minicomputer* – міні-комп'ютер; *modem* – модем; *video adapter* – відеоадаптер; *virus* – вірус.

Доволі часто при перекладі застосовується метод калькування: *active file* – активний файл; *export file attribute* – атрибут файлу; *file specification* – специфікація файлу; *absolute value* – абсолютне значення; *access code* – код доступу; *active file* – активний файл; *active window* – активне вікно; *address register* – адресний регістр; *address space* – адресний простір; *arithmetic logic unit* – арифметично-логічний пристрій; *central processing unit* – центральний процесор; *closed file* – закритий файл; *color printer* – кольоровий принтер; *computer program* – комп'ютерна програма; *digital computer* – цифровий комп'ютер; *disk driver* – драйвер диска; *disk operating system* – дискова операційна система; *electronic mail* – електронна пошта; *electronic music* – електронна музика; *hard copy* – тверда копія; *hard disk* – жорсткий диск; *key code* – код клавіш; *laser printer* – лазерний принтер; *line adapter* – адаптер лінії; *line number* – номер рядка; *magnetic disk* – магнітний диск; *monochrome display* – монохромний дисплей; *nonimpact printer* – безударний принтер; *read-only* – тільки зчитування; *root directory* – кореневий каталог.

Еквівалентний переклад, хоч і не такий поширений, як транскодування, але застосовується доволі часто: *accept* – приймати; *addition* – додавання; *alarm* – тривога; *alert* – сигнал попередження, застереження; *align* – вирівняти; *allocate* – виділити, розміщати, розподіляти; *array* – масив; *arrow* – стрілка; *assign* – присвоювати, призначати; *available* – доступний, наявний; *backup* – резерв, резервувати; *browse* – продивлятися; *brush* – пензель; *bus* – шина; *cancel* – відмінити; *capture* – введення (із цифровим кодуванням); *clock* – генератор, годинник; *editor* – редактор; *erase* – витерти; *logout* – вихід системи, кінець сеансу; *mode* – режим; *path* – шлях, маршрут; *reboot* – перезапуск; *spacebar* – клавіша пропуск; *verify* – перевіряти.

Велика кількість наявних транскрибованих лексем пояснюється швидким розвитком комп'ютерних технологій: у сучасних журналах щотижня з'являються новинки, тому зрозуміло, що в умовах такої технологічної революції кожне нове явище має отримати назву. Зазвичай ця назва – оригінальний варіант терміна.

Прикметно, що чимало термінів мають синонімічні відповідники, чим порушують поширене трактування поняття як моносемічного, як-от: *subscriber*, *user* – абонент; *screen*, *shield* – екран, при чому кожен із зазначених лексем може перекладатись у різний спосіб.

Крім того, у новому мовно-комунікативному середовищі вони набувають зовсім інших відтінків значень, переносних (метафоричних). Очевидно, що це відбувається через відсутність стандартизованої комп'ютерної термінології.

Перегляд сучасних публіцистичних молодіжних видань дозволив зробити висновок про семантичні зміни термінології в новому комунікативному (публіцистичному) середовищі.

Аутентифікація, інфа, серфінг, технологія «подвійного стека», ідентифікатор, інтерфейс, мережеві оболонки, процесор; івент; відеокарти сімейства Radeon, шина пам'яті; роз'єми; тактова частота; відео ядро – терміни, що часто застосовуються в сучасному виданні про нові технології. Вони переважно вживаються в прямому значенні: «На сьогоднішній день більшість пристроїв, які підключаються до мережі Інтернет, не мають сумісності з IPv6. Правда, завдяки технології “подвійного стека” все, що покладається на IPv4, збереже працездатність у майбутньому» [12].

Найбільше терміни втрачають своє первинне значення, а то й зовсім змінюють звучання, коли використовуються в розмовно-побутовій лексиці. Комп'ютерний сленг – чи не найдинамічніша сфера зміни лексики. На думку деяких дослідників, до основних способів утворення сленгу належать такі: калька (повне запозичення); напівкалька (запозичення основи);

фонетична мімікрія; переклад: а) з використанням стандартної лексики в особливому значенні; б) з використанням сленгу інших професійних груп».

Аналізуючи мову сучасних форумів, можна зробити висновок про абсолютну трансформацію термінології: «Потрапити навіть на підтримку легасі – це гарний шанс прокачатись, а далі шукати цікаві вакансії на інші класні проекти з новими технологіями. І ще одна порада, паралельно з Java качайте JS і якийсь його фреймворк по типу (Angular 2/4) або лібу(React, Vue). Зараз все частіше хочуть Full-stack для розробки SPA, тобто щоб людина могла працювати і на back і на front, підмінити тиммейта у разі відсутності». «...тому що в проектах важливе seo, а значить сервер-сайд рендерінг. Звичайно, бек вісить на ресті, графі, сокетах, але там лампова похапешечка (до цих пір), пітон, рельси, го. Або взагалі нода і рендерить апікейшин і транспрт, і бізнес логіка. Навіть високі навантаження в синтезі з jvm вирішують із допомогою скали (монобанк) чи кложі (модна каста)» [9].

Явище спрощення термінів у віртуальному спілкуванні можна пояснити потребою швидкої комунікації, спонтанного мовлення. Чимало з них утворюється як результат метафоричного, асоціативного мислення: *computer* – комп; *to delete* – зносити; *to connect two computers* – шлангувати; *hard disk* – гвинт; *driver* – дрова; *megabyte* – метр [9].

Отже, термін від запозичення до сленгу проходить кілька трансформацій: 1 – Запозичення (переклад) – уживання в спеціальній (науковій літературі); 2. – Уживання в молодіжній пресі (публіцистичний стиль); 3. – Уживання в розмовно- побутовому мовленні (віртуальне спілкування).

Між першим та останнім етапом відбуваються такі зміни в структурі терміносистеми, що лексема втрачає всі первинні ознаки та набуває абсолютно нового звучання.

Література:

1. Ахманова О. Лингвистические проблемы перевода / О. Ахманова, В. Задорнова // Сборник статей МГУ. – Вып.4. – М., 1981. – С. 11 – 27.
2. Герд А. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения / А.Герд // Филологические науки. – М., 1986. – № 2. – С. 48 – 56.
3. Головин Б. Лингвистические основы учения о терминах: Учебное пособие для филологических спец. вузов / Б. Головин, Р. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
4. Даниленко В. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / В. Даниленко – Свердловск, 1991. – 155 с.
5. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В.І. Карабан. – К.: Політична думка, 1997. – 300 с.
6. Короткий англо-український тлумачний словник з комп'ютерної техніки / Уклад. Ю.П Савенко., А.А Довгань, В.В. Ткаченко. – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2012. – 50 с.
7. Лейчик В. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. Лейчик. – М.: КомКнига, 2009. – 256 с.
8. Лотте Д. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. Лотте – М.: Наука, 1981. – 149 с.
9. Луцька дошка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://board.lutsk.ua/topic/219457-java-dev-y-lucьky/>
10. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Ж. Марузо. – М.: Иностранная литература, 1960. – 436.
11. Реформатский А.А. Введение в языкознание. Учебное пособие для переводческих институтов. / А.А. Реформатский. – М., 1960. – 431 с.
12. Свіжі новини інформаційних технологій. Itechnology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itechnology.org.ua>
13. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская. – М., 1989. – 158 с.
14. Толковый словарь русского языка / Д.Н. Ушаков. – М.: Аделант, 2013. – 800 с.
15. Ярошук Л. Комп'ютерний сленг як форма молодіжного спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Larysa_Yaroshchuk.pdf